

ГРАДЪТ НА ФИНЕЙ

Калин Порожанов

THE CITY OF PHINEUS

Kalin Porozhanov

ABSTRACT: *The works of the ancient authors, representing the written tradition – Apollonius of Rhodes, Polybius, Strabo, Pomponius Mela, Pliny the Elder, Arrianus, Claudius Ptolemy, the Anonymous Periplus of the Black sea and Stephanos of Byzantium – locate Phineus, the Thracian king, priest and prophet on the European coast of the strait of Bosphorus and the mouth of the Pontus, or the Black sea.*

According to Apollonius of Rhodes, he gave his prophecies from his aule, i.e. palace. In other words, this was the a ruler's residence with a temple, which may well be called Phieon, after Phieus himself.

During the 3rd century BC, under the influence of Egypt's Ptolemy, for a short time it functioned as a Sarapion, or temple of Sarapis, as Polybius says. This could mean that by that time the name of the Phineon was updated for political reasons.

After Polybius, the rest of the authors use only the name of Phinopolis for this same site; that is to say that the Phineon was unequivocally conceived as the City of Phineus.

For Stephanos of Byzantium, in the 6th century Phineon and Phinopolis had become synonyms.

The analysis of the mentioned sources allow us to hypothesize that this Thracian ruler's residence and temple called Phineon or Phinopolis, the City of Phineus – Phineus' City was strategically situated on the northern, European side of the strait of Bosphorus, on the entrance to the ancient Pontus, or the Black sea, near the present-day village and port of Garipçe.

Key words: *Ancient authors, Phineus – the Thracian king, priest and prophet, Bosphorus, the Pontus, the Black sea, Phineon = City of Phineus – Phineus' City, Phinopolis, village and port of Garipçe.*

Аполоний Родоски, през III в. пр. Хр., в своята Аргонавтика казва, че при отплаването си от бебриките аргонавтите отвързали корабните въжета от пристанищната пушка и се насочили нагоре, през водовъртежното течение Боспор, като на следващия ден те привързали дебелите корабни въжета на брега срещу Битинската страна [1].

Бебрикия се намира на югозападната страна на големия Битински полуостров в Мраморно море. От тук Арго се насочва нагоре, тоест най-общо на север, като успешно преплава, разделящия Европа и Азия, проток Боспор. Особено важно е, че приставането на кораба е извършено в северния край на Боспора, срещу Битинската страна, което недвусмислено показва, че е на европейския му бряг, тоест на брега на Европейска Тракия.

Както продължава Аполоний, тук Финей, синът на Агенор, имал свой дом на брега на морето, той имал дарбата да пророкува и способността да предсказва на хората непогрешимо и да бъде свещен за тях. Затова Зевс му дал дълголетие, но взел от неговите очи прек-

расната светлина и му изпратил страдание, свързано с харпиите. Финей знаел, че ще бъде посетен от хероите и ще бъде освободен от харпиите [2].

И така, Финей се намира на европейския бряг, в северния край на протока Боспор. Тук, на брега на морето, той има свой дом. Финей има божия дарба, дадена му от самия Зевс, дарбата да пророкува, непогрешимо да предсказва на хората и да бъде свещен за тях. Финей е възнаграден с дълголетие, но е ослепен и наказан да страда от Зевс, чрез хищните полужени-полуптици харпии. Като пророк, обаче, Финей знае за аргонавтите и очаква те да дойдат при него, като при това ще бъде освободен от харпиите.

Сетне Родосецът казва, че самият Финей бил божествено надареният да предвижда, че той е син на Агенор; и когато властвал над траките, Финей взел в дома си, като свой сватбен подарък, тяхната сестра Клеопатра, за своя жена [3].

Така, Финей се представя като синът на Агенор, който има своите пророчески спо-

собности и дарби. Особено важно е, че той е владетел на траките, от които е и неговата жена Клеопатра. Тоест, Финей е цар-жрец на траките от европейската страна на Боспора, който е надарен с божията дарба да предвижда. Европейската страна на Боспора означава областта, наричана от елините Тракийска делта или само Делта. Тракийската делта, всъщност, е един голям полуостров, който от север/североизток се мие от водите на Черно море, на изток/югоизток – от течението на Боспора, от юг – от водите на Мраморно море. Без съмнение, крайбрежният дом на Финей, от който той властва над траките, и се намира в северната част на преминатия от аргонавтите Боспор, трябва да бъде определен като тракийска владетелска/царска резиденция – базилеон, който може да се нарече, по името на Финей, Финеон.

При разговора на Язон с Финей, както разказва Аполоний, около Финей се оказали неговите съседи, на които старецът пророкувал, с божия воля; и, чрез своето пророческо изкуство, ги освобождавал от много техни болки. Преди време самият пророк казал, че аргонавтите пътуват от Елада за града на Еет, и че те би трябвало да привържат техните корабни въжета за Тинийската страна. Финей казал, че знае как Парайбиос да се спаси от греха, който е сторил, а то е като построи олтар на Нимфата на Тиния и да извърши на него свещенодействия [4].

Неговите съседи несъмнено това са траките, над които Финей царува [5] и спрямо които той е пророкът, надарен с божия воля. Тъй като хероите трябва да привържат въжетата на кораба Арго за Тинийската страна, е ясно, че домът на Финей е в тази страна, в Тиния и, че траките на Финей се оказват с етноним тини. Това се потвърждава и от местната нимфа, която е Нимфата на Тиния. Тините в Европа са траките от Боспора до н. Тиниада (дн. Инеадабурун), които са жители на наречената от елините Тракийска делта, която очевидно носи и названието Тиния.

След това, според Аполоний, Язон и синовете на Борей станали да изпълнят нареждането на стареца; те призовали Аполон, покровител на пророчеството, и принесли жертва; младите другари се готвели за празника, едни от тях празнували недалече от корабните въжета, други, на групи, из целия аул [6].

Тук, вече, домът на Финей е наречен аул, термин, който е със значение замък/дворец, тоест базилеон, който истински приляга на

един тракийски цар-жрец, цар-бог, какъвто е Финей с неговия Финеон.

По-нататък Аполоний говори, че първенците все още стоели тук, по принуда, като всеки ден тините, правели добро на Финей, пращайки му свръхголеми подаръци; при това положение аргонавтите построили олтар на 12-те свещени богове на отсрещния морски бряг, принесли жертва, и чак тогава влезли в кораба, като не забравили да вземат със себе си и гълъба, който Еуфем сграбчил в ръцете си; едва тогава хероите развързали двойните корабни въжета от страната [7].

Прави впечатление, че тините носят много големи подаръци на своя цар Финей. Това, впрочем, може да се изтъкува като облагане с натурални данъци на поданите траки в етносната държава Тиния, от царския дворец/замък, които се стичат в него. Тази практика е добре позната за Одриския царски двор още от края на VI – началото на V в. пр. Хр. и през следващите векове. Стоенето на аргонавтите по принуда, очевидно, е все още при Финей, на северната европейска страна на протока Боспор. За да продължат своето пътешествие, обаче, те построяват светилище на отвъдния морски бряг, което ще рече, че светилището е издигнато от тях в Битинската страна на северния азиатски бряг на Боспора, там, където са траките битини и тяхната страна Битиния. След грабването на гълъба за предстоящото жертвоприношение хероите отвързват корабните въжета от двореца на Финей и потеглят по-нататък.

Сетне Родосецът разказва как Атина се спуснала долу и стъпила на безрадостния бряг на Тиния; тя помагала за придвижването на кораба срещу вълните по посока блъскащите се скали. Еуфем се качил на носа на кораба, от където хвърлил гълъба напред, скалите хванали края на гълъбовата опашка, но той прелетял нататък, и те отново се оказали разделени на две; аргонавтите гребяли героично след гълъба; и когато не се виждало излизане от грохота пред тях се открил, насам и натам, широкият Понт [8]. Водовъртежът повлякъл кораба между тряскащите се скали. Тогава Атина спряла обратно движението на една мощна скала, а с дясната ръка тласнала кораба между скалите; блъскащите се скали се опитали да затворят прохода, когато корабът минавал между тях, при което откъснали украсението на кърмата. Но от този момент насетне, завинаги, скалите останали разделени

ни една от друга, а когато човек, в своя кораб минава между тях, остава жив [9].

Брегът на Тиния е наречен безрадостен заради злочестата съдба на Финей. Всъщност, след изпитанието да минат между блъскащите се скали на аргонавтите им предстои да плават вече в Понта. Несъмнено, двете блъскащи се скали са опоетизирана форма на тракийската политическа реалност в северната понтийска страна на протока Боспор, във времето преди и към началото на проникването на елини в Черно море, VIII – VII в.пр.Хр. От едната, европейската страна, е царството на тините Тиния с цар Финей, а от другата, от азиатската страна, е Битинската страна. Именно от тините и от неназовани с етноним, населяващите Битинската страна, зависи влизането в Понта. За да влязат аргонавтите в него те принасят жертви както при Финей, в неговия аул=дворец – на европейската страна, така и при храма на 12-те свещени богове – на азиатската страна на Боспора. Впрочем, форма на жертвоприношение е и актът с гълъба, който загубва част от опашката си, както и откъсването на украшение от кърмата на кораба Арго.

Дали тук, не трябва да се види сравнително ранно налагане на елините, през VIII – VII в.пр.Хр., над северната азиатска страна на Боспора, при устието на Понта. Това налагане се извършва от тях чрез изграждането на хиерон, който трябва да неутрализира силата на Финей от европейската страна и да ликвидира неговия монопол над Протока. И действително, чак след построяването на този хиерон, аргонавтите, макар и с премеждия, успешно преминават блъскащите се скали Кианеи и продължават да плават в Понта.

Така, Аполоний Родоски, през III в.пр.Хр., говори за елински Хиерон на северната азиатска страна на Боспора, чието начало, според архаизирането, което той представя, трябва да се отнесе към VIII – VII в.пр.Хр. В противовес на него, на северната европейска част на Боспора е замъкът/дворецът на Финей, неговият базилейон, който може да бъде наречен тракийски Финейон.

През III в.пр.Хр. Полибий твърди, че, по отношение на морето, бизантионците били така здраво прилепнали към устието на Понта, че нито търговците, които влизат в него, нито тия, които излизат, можели да го направят без тяхно разрешение... На елините щяло или изцяло да им се попречи да извършват размяна, или..., ако бизантионците пожелали

да им навредят, като се свързвали по-рано с галатите, а по-късно – особено с траките... Защото поради теснината на пролива и поради многобройните варвари, които живеели наоколо, за елините, без съмнение, Понтът щял да бъде неплаваем... [10].

Да, Понтът щял да бъде неплаваем, но за елинските кораби, поради многобройността на живеещите наоколо варвари, тоест траките, а за няколко десетилетия, и галатите/келтите, с които бизантионците по неизбежност се свързват за да могат да съществуват. Свързването, обаче, както ще се види по-долу, е много сериозно, защото е данъчно и е обвързано с периодично изплащане на определени парични суми от Бизантион към траките и към галатите/келтите.

И по-нататък казва, че ...устието на Понта се наричало Тракийски Боспор... Началото му от към Пропонтида била междината между Калхедон и Бизантион... от страна на Понта тя започвала с така наречения Хиерон, където както казвали Язон, ... за пръв път принесъл жертви на 12-те бога. Той лежал на азиатския бряг и отстоял на 20 стадия от разположения срещу него в Тракия, храм на Сарапис/Сарапион ... [11].

Тук, несъмнено, до голяма степен, се повтаря и потвърждава информацията от Аполоний Родоски за това, че Хиеронът е построен от Язон, което ще рече от аргонавтите-елини, на азиатския бряг на Боспора, при плаването им в Понта, тоест през VIII – VII в.пр.Хр. В него се принасят жертви на 12-те свещени бога. Той се намира на 20 стадия (по ок. 185 м е приблизително 3700 м, т.е. към 4 км) срещу друг храм на европейския бряг на Тракия, наречен на бога Сарапис, Сарапион.

Култът към синкретичния египетско-гръцки Сарапис се налага от Птолемей I Сотер (323 – 283 г.пр.Хр.) и се разпространява от Александрия на Средиземно море, в Египет, като стига до Синопе на Черно море – на север/североизток. Този бог от епохата на елинизма, е бог на небето, на подземния свят и на спасението [12]. Тук, сотеричните/спасителните функции на божеството се осмислят с прозвището на египетския владетел Сотер, но няма как този бог на небето, подземния свят и спасението да не се свърже и с царя-жрец-бог, прорицателя Финей. Очевидно изглежда, че щом е срещу Хиерона, в Азия, Сарапионът е в района от Боспорското устие на Тракия към Понта, там, където е аулът=замъкът/дворецът, от който пророкува

Финей. Тоест, Сарапионът е политически актуализирано име, синоним на Финеона.

Полибий продължава като казва, че понеже Тракия обграждала хората на Бизантион в кръг така, че се простирала от едното море до другото, жителите му били в непрекъсната и мъчителна война с нейните обитатели. Те нямали възможност да се отърват от войната... поради многобройността на населението и на неговите династи. Ако победили един, други трима още по-силни династи нахлували в тяхната земя. Нито пък можели да сторят нещо повече, ако отстъпели и сключили договор да плащат данък. Ако постигнали някакво споразумение с един, поради това си създавали пет пъти повече врагове. Именно затова живеели в непрекъсната война... бизантионци разполагали с изключително плодородна земя и след като са се трудили над нея и очаквали изключително богата реколта, варварите нахлували и унищожавали част от нея, а другата – събирали и отнасяли ... Но когато срещу тях връхлетели галатите на Комонторий, те се оказали пред смъртна опасност [13].

Този пасаж на Полибий е безценен, защото в него, макар и от бизантинофилска гледна точка, той казва много неща за траките около Бизантион и за отношенията им с полиса през III в. пр. Хр. На първо място е ясно, че траките обграждат града и хората му, от Черно до Мраморно море. Колко голяма е хората и до къде се простира тя, обаче, не е ясно. Както се очертава и ще се потвърди по-долу, изглежда, че полисът властва със сигурност само над южната част на Тракийския Боспор. Тези траки са многобройни, спрямо населението на един, макар и голям полис, какъвто е Бизантион. Тези траки имат свои владетели, тоест, те имат своя държава. Кои са тези траки не е трудно да се определи. Като се има пред вид политическата история на Салмидесос, наричан в изворите и Тиния/Тинийска страна, в областта на Тракийската делта, през VI – IV в. пр. Хр., то несъмнено е, че това са траките тини, които инкорпорирани в Одриското царство, по времето на Полибий, активно представят една негова (бивша) парадинастична област, включена в Базилеята още при одриския цар Терес I (кр. VI/нач. V в. пр. Хр. – 448 г. пр. Хр.) [14]. Всъщност, тези траки са лоши за Бизантион, защото му пречат да господства безразделно над Боспора, както му се иска на Полибий, но както и той сам признава, че това за полиса е трудно постижимо. Ето защо, на Бизантион, очевидно, се налага постоянно

да сключва договор за плащане на данък към династиите на тази тракийска държава. Тоест, не Бизантион печили от местните траки, а те печелят от него, като се налагат със силата на оръжието. Несъмнено, важна роля в тези отношения има Сарапейонът/Финеонът като стратегическа тракийска владетелска резиденция-храм на Боспора, при устието на Понта, намираща се не особено далеко на север от Бизантион, срещу Хиерона в Азия.

Плиний казва още, че тия галати останали тук, понеже земите на Бизантион им харесали. Когато надделяли над траките и създали своя резиденция в Тюлис те поставили бизантийците пред гибел. Отначало, след техните нахлувания, под командването на Комонторий, първият им цар, бизантийците продължавали да плащат всеки път по 3, по 5, дори и по 10 хиляди жълтици, за да не опустошат земята им. Накрая били принудени да плащат ежегоден данък по 80 таланта, чак до управлението на Кавар, когато тяхното царство пропаднало и родът им бил напълно изстребен от траките. По това време, притиснати от данъците, жителите на Бизантион за пръв път се обърнали с посланици до елините, като ги помолили да им помогнат и да им изпратят помощи при така създалото се положение. Но тъй като повечето не им обърнали внимание, се принудили да започнат да облагат плаващите в Понта с мито. Тъй като данъка, който бизантионците налагали над изнасяните от Понта стоки, причинил големи щети и загуба на печалби, търговците започнали да недоволстват и се обърнали към родосците, които били считани за властници в морските дела [15].

Видно е, че за няколко десетилетия през втората половина на III в. пр. Хр. бизантионци плащат паричен данък не на династиите на етносната тракийска държава от Тракийската делта, както е до тогава, а на настанилите се в съседство галати/келти. Тук размерът на данъка достига 80 таланта, което сравнено с данъка, плащан от Месамбрия Понтийска, в края на IV/началото на III в. пр. Хр., на местния тракийски династ Садал, който е 50 статера, тоест 50 златни таланта [16], е много прилична сума за времето си.

И чак сега, през втората половина на III в. пр. Хр., когато се налага да изплащат 80 таланта паричен данък на келтския цар Кавар, жителите на Бизантион ЗА ПРЪВ ПЪТ търсят помощ от други елински полиси и ЗАПОЧВАТ ДА ОБЛАГАТ ПЛАВАЩИТЕ В

ПОНТА С МИТО КАТО НАЛАГАТ ДАНЪК НАД ИЗНАСЯНИТЕ ОТ ПОНТА СТОКИ. Ясно е, че до тогава, въпреки изтъкнатите качества на местоположението на Бизантион от Полибий, полисът не господства безразделно в Боспора. За това, несъмнена роля има и Финеонът като тракийска владетелска резиденция-храм в северната част на Боспора, а така също и Хиеронът от другата страна на устието на Понта.

Такъв работен извод се потвърждава от самия Полибий, който казва, че... Прусий... им бил отнел така наречения Хиерон, при устието, който бизантионците съвсем наскоро били откупили срещу голяма сума, с намерение да не оставят никаква възможност на когото и да било да напада влизашите в Понта търговци, нито да се намесва в търговията с роби и в риболова. Отнел им бил и тяхната територия в Азия, една част от Мизия, която притежавали отдавна... Когато това станало, бизантионците прекратили своите усилия, докато Прусий ... ги нападал с всички сили на територията на Азия, като едновременно с помощта на наети от него траки не позволявал на бизантионците да излязат от вратите на града, на територията на Европа... С Прусий сключили договор с приблизително следното съдържание: между Прусий и Бизантион се установявал вечен мир, бизантионците нямало да воюват срещу Прусий по никакъв начин, нито Прусий срещу тях. Прусий щял върне на бизантионци техните земи, укрепления, население и военнопленници без данък, освен това – заловените в началото на военните действия кораби и метателни оръжия в укрепленията, а също така – дървеня, каменния и керамичния материал от укреплението на Хиерона, защото Прусий ... бил иззел всичкия материал, който смятал за подходящ за укрепителни съоръжения. Освен това Прусий трябвало да задължи всички битини, които живеели в мизийската земя, владяна от бизантионците, да върнат земята на земеделците [17].

Видно е, че Бизантион има владения в Азия, но не на Битинския полуостров, а на южно разположения от него Мизийски полуостров. Хиеронът, отнет на бизантионците, от битинския цар Прусий I (230 – 183 г.пр.Хр.), се оказва наскоро откупен от тях за много пари, с едничката цел да контролират и от север, тоест напълно самостоятелно, корабоплаването през Боспора. Очевидно, до откупуването му, Хиеронът не е в ръцете на

Бизантион, а най-вероятно е в ръцете на цар Прусий I, който поделя контрола в северната страна на Боспора с отсрещния тракийски владетел при Сарапейона/Финейона. Това се потвърждава от факта, че силата на битинския цар Прусий е не само в Азия, където е царството му, но се изразява и в неговите успешни съвместни действия с траките от Европа, които не позволяват на бизантионци да излязат от вратите на полиса.

Тук става пределно ясно, че Хиеронът не е само светилище, но е и стратегическа крепост, от която цар Прусий I иззема дървеня, каменния и керамичния материал, който е подходящ за укрепителни съоръжения. Най-вероятно, по подобен начин е изглеждал и Финеонът на европейската страна на устието на Понта.

Страбон (63 г.пр.Хр. – 19 г. след Хр.) казва, че от Аполония до Кианеите е около 1500 стадия, а между тях са Тиниас, хѐра на аполониатите, както и Финопотис и Андриаке, която граничи със Салмидесос. Салмидесос е ...бряг, непригоден за пристан и ...открит за северните ветрове, а на дължина достига чак до Кианеите, разстояние от около 700 стадия... Кианеите са две островчета близо до устието на Понта, едното до Европа, а другото – до Азия; разделя ги проток от около 20 стадия и са на 12 стадия разстояние от храма на бизантионците и от храма на халкедонците. И това е най-гясната част от устието на Евксинския понт, защото като се продължи още на 10 стадия, се стига до суша, която прави протока широк едва 5 стадия... [18].

Тиниас, несъмнено е древният нос Тиниада, днес нос Инеадабурун. Салмидесос започва от Тиниас и стига чак до Кианеите. Тук се намират Финопотис и Андриаке. Финопотис, тоест дворецът на Финей – Финейонът, както добре се знае от античните автори, е при Кианеите/Симплегадите, от европейската страна на устието на Понта. И тъй като Андриаке граничи със Салмидесос, това означава, че този топоним е южно от Финопотис, в югоизточния край на Салмидесос. Кианеите са представени като две островчета при устието на Понта – едното до Европа, другото до Азия, като разстоянието между тях е 20 стадия. До колко тези островчета са конкретна географска реалност, трудно може да се определи. Но по важно е, че разстоянието между двата бряга на Устието е съобщено като 20 стадия, точно както е и у Полибий [19], което означава, че става дума за местата на Финео-

на/Финопoлис и на Хиерона на 12-те свещени божества.

На 12 стадия (около 2.2 км) от тези две островчета Кианеи се намират, съответно – храм на бизантионци и храм на халкедонци. На пръв поглед изглежда, че това са именно Финеонът и Хиеронът. Но Страбон не ги отъждествява така, защото изрично говори както за Финопoлис, тоест за Финеона, така, и отделно от него, за храмове на бизантионци и на халкедонци. Тъй като Географът казва, че като се продължи още с 10 стадия (1.8 км), протокът е широк само 5 стадия (което е почти 1 км), е очевидно, че тези храмове се намират на юг от Финеона и Хиерона. В югоизточния край на Салмидесос, тоест на юг от Финопoлис, както стана дума по-горе, е логично да се локализира Андриаке. Ето защо, най-вероятно, храмът на бизантионци е именно при Андриаке. Което ще рече, че по това време, времето на Страбон, хората на Бизантион, на север достига до това място.

Ако се погледне географската карта ще се види, че днешното селище, което се намира на полуостров с отлично пристанище, от европейската страна при устието на Понта и началото на Боспора/Босфора едновременно, се нарича Гарибче (Gariçe). Това е единственото място от крайбрежието, което най-точно отговаря на всичко писано през античността за Финей, пристана му и неговия храм. Поради което именно тук трябва да се идентифицира Финопoлис, тоест мястото на Финеона. От него на юг, на 4 км, при селището Саръйер (Sarıyer), има малък нос, който е на по-малко от 1 км от срещуположния, издължен на запад/северозапад, азиатски нос. Така ще се окаже, че при Саръйер и носа срещу него в Азия трябва да се търсят местата на храмовете на бизантионци и на халкедонци. Тоест, при Саръйер (Sarıyer) ще да е и Андриаке.

Римският географ Помпоний Мела, през 44 г., в своето произведение За земеописание-то, като говори в книга втора за Европа, относно Тракия, казва че ..., където Понтът завършвал с ъгъл втората си извивка; от където бреговата линия била права, като приблизително по средата се издавал нос, наречен Тиниада... по нея били разположени градовете Халмидесос, Филис и Финопoлис; до тук бил Понтът; после идвал Боспорът и Пропонтида; в Боспора бил Бизантион... [20].

Носът Тиниада е днешният Инеадабурун. Градът Халмидесос е базилеонът Салмидесос при дн. селище Къйкъкой, старата Мидия.

Филис обикновено се локализира при дн. нос Карабурун, а Финопoлис при дн. селище Кумкъой [21].

При последните две локализации, обаче, се изхожда от неточното виждане за устието на Понта и респективно, за началото на Боспора, които се поставят много на север, при Румелифенери (Rumelifeneri), там, където Боспор няма, а има само Понт. Ако се има пред вид, че устието на Понта, което е и началото на Боспора, от географска гледна точка, и в Древността, и днес, се локализира при съвременното селище Гарибче (Gariçe), то тогава всичко си идва на мястото.

При това положение Филис, би трябвало да е при днешното селище Кумкъой, където е запазен топонимът Килиос, вероятно вариант на Филис. Кумкъой е в югозападния край на Понта, разположен е на сравнително удобен залив, отворен на запад, на около 5-6 км, по суша, западно от устието на Боспора и Понта, т.е. от Гарибче (Gariçe). Финопoлис е след Филис и е в края на Понта, а после идвал Боспорът. Това място е, както стана дума по-горе, най-вероятно, точно при днешното селище Гарибче (Gariçe), на около 7-8 км югоизточно, по права линия, по сушата, от Кумкъой.

Според Плиний Стари (23 – 79 г.), при описанието на Черноморска Тракия, след градовете: Тиниас, Халмидесос, Девелтон с блато, който се нарича Девелтум на ветераните; идвал Финопoлис, наблизко до който бил Боспорът [22].

Видно е, че Тиниас е нос Тиниада (дн. Инеадабурун), Халмидесос е Салмидесос (дн. Къйкъкой), Девелтон е Дебелт, на 20 км от дн. град Бургас. А Финопoлис е поставен самостоятелно до Боспора.

Така се оказва, че през I в. пр. Хр. – I в. след Хр., храмът-аулът/дворецът/замъкът на Финей, известен така от времето на по-старите автори, е наречен от Страбон, Помпоний Мела и Плиний Стари Финопoлис. Съвпадението на местоположението на Финопoлис с Финеона е несъмнено.

Обикаляйки като римски императорски легат бреговете на Черно море през 131 г., Ариан (95 – 175 г.) определя, че от Тиниада до Салмидесос имало 200 стадия... от Салмидесос до Фригия имало 330 стадия; а от тук до Кианеите – 320, за тях поетите разказвали, че едно време блуждаели и че през тях пръв минал корабът Арго, който отнесъл Язон в Колхида; от Кианеите до светилището на Зевс

Уриос, където било устието на Понта имало 40 стадия [23].

Тук топонимът Фригия, отнасящ се за мястото в Европейска Тракия, изглежда трябва да се локализира при дн. нос Карабурун, чието местоположение съответства на цитираните от Ариан разстояния. Кианеите, всъщност, традиционно маркират и обозначават близост до Финеона на европейската страна на Боспора, при устието на Понта. Уриос/Ἰνέτιο̅с означава носещ попътен вятър. Очевидно, това е бог, който помага на моряците.

На пръв поглед изглежда, че хиеронът на Зевс Уриос е старият Хиерон на азиатската страна на Боспора, срещу Финеона – на европейската. Но, ако се сравни това сведение на Ариан с казаното от Полибий, че от страна на Понта междината започвала с така наречения Хиерон, където Язон за пръв път принесъл жертви на 12-те бога и, че той лежал на азиатския бряг и отстоял на 20 стадия от разположения срещу него в Тракия, храм на Сарapis/Сарапейон [24], се виждат две основни разлики. Първата е, че на азиатския бряг, с аргонавтите се свързва хиерон на 12-те свещени божества, а не на едно, каквото е Зевс Уриос. Втората е, че от Сарапиаона/Финеона до Храма на 12-те, разстоянието е 20 стадия, а от Кианеите/Финеона до храма на Зевс Уриос, разстоянието е 40 стадия, което е двойно повече. И тъй като и на двамата автори може да се разчита за тяхната добра осведоменост, е логично да се предположи, че става дума за два различни храма на азиатската страна.

Макар, че най-близкото азиатско пристанище до Финеона при Гарибче (Garıbçe) е Пойразкьой (Poğuzköy), на около 2 км, ако се пресметне, че 20-те стадия (средно по 185 м) са около 3,5-4 км, ще се окаже, че става дума за Храм на 12-те свещени божества при днешното Анадолуфенери (Anadolufeneri). А двойно по-голямото разстояние на Ариан, от около 7-8 км, до Храма на Зевс Уриос, ни отвежда към Чайяджъ (Çayazgi), което е в посока към устието на вливащата се в Черно море река Рива (Riva), несъмнено древната Ребас.

Клавдий Птолемей (втората половина на II в. след Хр.), в своята География, казва че от изток Тракия се ограничавала с Пропонтида..., после с устието на Понта, което се нарича Тракийски Боспор и след това с брега на Понта от там нататък чак до предела на Долна Мизия, който заемал градусите 55° – 44° 40'. От тоя предел насам описанието било следно-

то: след Месембрия, град в Мизия, идвал Анхиало..., Аполония..., Тонзу..., Перонтикон..., нос Тиниада 55° 40' – 44°, Салмидесос, брегът 55° 20' – 43° 40', нос Филия 55° 30' – 43° 30', Финопотис 55° 30' – 43° 20', и в устието на Понта Бизантион [25].

Прави впечатление, че при изброяването на топонимите от север на юг и от запад на изток са поставени нос Тиниада, Салмидесос, нос Филия, Финопотис, със съответните градуси и минути.

Какво сочат прецизно изписаните градуси и минути. Несъмнено нос Тиниада е дн. нос Инеадабурун. На югоизток от него изрично е споменат брегът Салмидесос, а не само базилеонът Салмидесос, при дн. селище Къйкьой, старата Мидия, както се мисли обикновено. Което означава че брегът на Салмидесос е максимално на югоизток, отвъд дн. Карабурун, където грешно се поставя Филия, та чак до входа на Черно море, до където се простира областта Салмидесос, съгласно античните представи. Очевидно е, че вътре в брега Салмидесос е нос Филия, който, както стана дума по-горе, може да се отъждестви с дн. Кумкьой, където е запазен топонимът Килиос. Южно от него е Финопотис, който трябва да се види при дн. селище Гарибче (Garıbçe) – при устието на Понта и на входа на Боспора.

Анонимният периплус, който се датира след IV в., казва, че след Салмидесос била Фригия, мястото нататък се наричало Филия, и хорйон на Бизантион, и нос, към/при Кианеите било наистина Килас, на 320 стадия [26].

Тук се вижда, че европейската Фригия, както и при Ариан, е на 320 стадия от Кианеите, което означава, че и тук мястото съвпада с дн. нос Карабурун, в южния край на езерото Деркос/Теркос. Филия е следващото, в посока Кианеите, място, което е нос и чак след IV в., вече е хорйон=укрепление на Бизантион. При Кианеите пък е Килас. Изглежда, анонимният описвач на Понта, говори за място, което е недалеч от Кианеите. Това място, носещо компилативно събрани названията Филия, Килас, по всяка вероятност, е носът с пристанищен залив при дн. селище Кумкьой, със запазен в съвременното топоним Килиос.

Стефан Византийски през VI в., в своята Етника, допълва картината като казва, че Филеас било укрепление на Бизантион, от етника Филеатис, наричано още Филия, други пишели от Финей... Финеон бил място на

Понта, създадено от Финей... Финопотис бил град на Понта от Финей [27].

И през VI в. представата за Филия, Филеас, като укрепление на Бизантион, потвърждава казаното от Анонимния периплус. Добавката, че някои го свързват с Финей, е хапакс и изглежда се дължи на съзвучията в имената, а не на сигурна информация. Такъв ред на мисли допълнително се пояснява с това, че Финеонът е място на Понта, свързано със самия Финей, което място се назовава и Финопотис, който е град на Понта. При такива работни изводи е логично Филия, Филеас да не се бърка с Финей и да се търси при съвременното селище Кумкьой, където и днес съществува запазено като реликт името Килиас.

Така, тракийската владетелска резиденция със светилище Финеон-Финопотис, която е на Понта, съгласно всички цитирани антични извори, има основания да се локализира при устието на Понта, което е и входа на Боспора, в района на днешното селище с пристанище Гарибче(Гарипче).

Впрочем, не случайно, на историческата карта на Дройзен, представяща провинция Тракия през Късната Римска империя, след Диоклетиан (284 – 305 г.), Финопотис стои точно на това място [28].

Не случайно, по Югозападното Черноморие, при гр. Ахтопол [29] и при нос Карабурун до езерото Деркос/Теркос [30], се откриват оброчни релефи, от Римската епоха, посветени на тракийското божество, наречено Херос Стомианос. От името е видно, че този тракийски Херос е покровител на Устието, което е едно – това е устието на Боспора/Босфора и вход на Понта/Черно море [31]. Несъмнено този тракийски Херос е местен, древен, народен образ на Покровителя на корабоплаването през Боспора [32], който се открива литературизиран в античните извори, под името на легендарния тракийски цар-жрец-предсказател Финей.

Бележки:

- [1] Apollon. Rhod. Arg. II, 164-177
- [2] Apollon. Rhod. Arg. II, 178-208
- [3] Apollon. Rhod. Arg. II, 238-239
- [4] Apollon. Rhod. Arg. II, 448-489
- [5] Apollon. Rhod. Arg. II, 238-239
- [6] Apollon. Rhod. Arg. II, 492-499
- [7] Apollon. Rhod. Arg. II, 528-536
- [8] Apollon. Rhod. Arg. II, 537-579
- [9] Apollon. Rhod. Arg. II, 594-609

- [10] Polyb. IV, 38
- [11] Polyb. IV, 39
- [12] Lexicon der Antike. 1977: 494
- [13] Polyb. IV, 45
- [14] Порожанов К. 2010, 117-125
- [15] Polyb. IV, 46-47
- [16] Гълъбов Ив. 1950, 7-22; Mihailov G. 1970, 257-262, N 307
- [17] Polyb. IV, 50-52
- [18] Strab. VII, 6, 1
- [19] Polyb. IV, 39
- [20] Melae. Pomp. II, 2, 23-26
- [21] Бошнаков К. 2007: 130-131; Гюзелев М. 2009: 157, 291-292
- [22] Plin. Nat. Hist. IV, 11, 40-50
- [23] Arr. Per. P. Eux. 24
- [24] Polyb. IV, 39
- [25] Ptolem. Geogr. III, 11, 3
- [26] Anonym. Per. P. Eux. 90
- [27] Steph. Byz. Ὀβίαείί, Ὀείúðĭėėð
- [28] Droysen G. 1886, 17
- [29] Mihailov G. 1970, № 474
- [30] Гюзелев М. 2009, 292
- [31] Vlahov K. 1985, 360-364
- [32] Орачев Ат. 1990, 344-346

Литература

1. **Бошнаков К.** 2007: *Псевдо-Скимнос или Семос от Делос. Проучвания върху сведенията на елински автори за Западния Понт*. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“. София, 2007.
2. **Гълъбов Ив.** 1950: Един новооткрит надпис от Несебър. – *Известия на Народния музей*, Бургас, т.1, 1950, 7-22.
3. **Гюзелев М.** 2009: *Западният Понт между Емине и Босфора през първото хилядолетие пр.Хр.* Бургас, 2009
4. **Орачев Ат.** 1990: *Странджанското крайбрежие и Евксинския Понт до V в. пр. н. е.* – В: *Странджа – древност и съвремие*. София, 1990, 344-365.
5. **Порожанов К.** 2010: Одриският цар Терес I (р.ок. 540-448 г. пр. Хр.) и полисите от тракийските крайбрежия – членове на Първия Атински морски съюз. – В: *Югоизточна България през II-I хил. пр. Хр.* Книгоиздателство ЗОГРАФ. Варна, 2010, 117-125.
6. **Droysen G.** 1886: *Allgemeiner historischer Handatlas*. Bielefeld und Leipzig. 1886.
7. *Lexicon der Antike*. Leipzig, 1977.

8. **Mihailov G.** 1970: Inscriptiones Graecae in Bulgaria repertae, Vol. I Inscriptiones orae Ponti Euxini. Serdicae, MCMLXX.

9. **Vlahov K.** 1985: *ÓÔÏËÁÏÓ* – ein thrakischer Heros beschützer der Schifffahrt. – *Thracia Pontica, II, deuxième symposium international*, Sozopol, 4-7 octobre 1982. Jambol, 1985, 360-364.

Антични автори:

Anonym. Peripl. Pont. Eux. (Müller)

Apollon. Rhod. (Merkel)

Arrian. Peripl. Pont. Eux. (Roos – Wirth)

Melae Pomp. De chronographia. (W. Schaub).

Plin. Nat. Hist. (Mayhoff)

Polyb. Hist. (Büttner-Wobst)

Ptolem. Claud. (C. Müller)

Steph. Byz. (Meineke)

Strab. Geograph. (Meineke)

Prof. Dr.Hist.Sc. Kalin Porozhanov

Neofit Rilski South-West University of

Blagoevgrad;

Prof. Alexander Fol Center of Thracology by

IBCTh

at Bulgarian Academy of Sciences, Sofia

E-mail: kalinsp@abv.bg